

УДК 581.524.1

М.Ю. Скляр, Ю.Л. Скляр

УКРІПЛЕННЯ СТРУКТУРНИХ ЕЛЕМЕНТІВ ЕКОМЕРЕЖІ СХІДНОЇ ЧАСТИНИ НОВГОРОД-СІВЕРСЬКОГО ПОЛІССЯ ЗА РАХУНОК СТВОРЕННЯ НОВИХ ПРИРОДНО-ЗАПОВІДНИХ ОБ'ЄКТІВ

Незважаючи на те, що на теперішній час в Україні вже визначено загальні риси екомережі, необхідно продовжувати роботу по її структуризації. Важливо підсилювати елементи мережі територіями з визначеним природоохоронним статусом та режимами охорони. Отже, питання виявлення та вивчення природних комплексів, об'єктів, перспективних для заповідання не втрачає своєї актуальності.

Досліджені деякі лісові масиви Олинського лісництва державного підприємства «Свеське лісове господарство», що розташоване на крайньому сході Українського Полісся. Виявлення території, перспективних щодо надання їм природоохоронного статусу, а також оцінка стану їхнього біорізноманіття здійснювалася відповідно до загально прийнятих геоботанічних методів. Оцінка стану ценопопуляцій рідкісних видів рослин супроводжувалася вивченням їхньої онтогенетичної та віталітетної структури, популяційної щільності рослин із використанням сучасних підходів.

Представлена інформація про три проєктовані об'єкти природно-заповідного фонду в Поліській частині Сумської області: ботанічний заказник «Кринички», ботанічні пам'ятки природи «Олинська» та «Туранівські ялини». Загальна площа проєктованого заказника «Кринички» складає 94,9 га. Переважна частина якої зайнята угрупованням асоціації *Quercetum (roboris) convallariosum (majalis)*. Вік лісового насадження понад 100 років. Тут наявні види, занесені до Червоної книги України: *Epipactis helleborine* (L.) Crantz, *Platanthera bifolia* (L.) Rich. та *Lycorodium apnotinum* L. *Epipactis helleborine* зустрічається у великій кількості. На окремих ділянках її щільність коливається від двох до п'яти особин на 1 м². Локуси *Platanthera bifolia* та *Lycorodium apnotinum* мало чисельні, зустрічаються спорадично. Також виявлено один вид з переліку видів рослин, тварин і грибів, що підлягають особливій охороні на території Сумської області – *Digitalis grandiflora* Mill. Вона розповсюджена по угрупованню не рівномірно, окремими куртинами, з 5 – 10 особин, що тяжіють до більш освітлених ділянок.

Територія пропонується для створення пам'ятки природи «Олинська» має площу 2,2 га. Вона зайнята угрупованням асоціації *Quercetum (roboris) varioherbosum*. Вік лісового насадження понад 130 років. На дослідженій території виявлені види рослин, що потребують особливої охорони. Серед них один вид – *Digitalis grandiflora* – охороняється на обласному рівні та три види занесені до Червоної книги України: *Epipactis helleborine*, *Platanthera bifolia*, *Lilium martagon*. Характерними ознаками онтогенетичних спектрів *Epipactis helleborine*, *Platanthera bifolia*, *Lilium martagon* є неповночленність. В них наявні лише віргінільні та генеративні рослини. *Digitalis grandiflora* розповсюджена в угрупованні, як і в межах урочища «Кринички».

Запропоновані для надання статусу пам'ятки природи «Туранівські ялини» два дерева *Picea abies* (L.) H. Karst. зростають на межі соснового насадження. Вік обох дерев понад 120 років. Висота дерев 35 – 36 м, обхват однієї особини на висоті грудей становить 295 см іншої 352 см, а їхній діаметр на висоті пенька відповідно 95 і 112 см. Крона дерев колоновидна, шириною 8 – 8,5 м. На особинах щорічно формується значна кількість шишок та насіння. Площа заповідного об'єкта повинна складати не менше 0,03 га.

Території, які пропонується включити до складу природно-заповідного фонду Сумської області, мають важливе значення для формування місцевої екомережі східної частини Новгород-Сіверського Полісся. Вивчений видовий склад флори і стан рослинності проєктованих заповідних об'єктів. Окрім рідкісних видів рослин важливими складовими біорізноманіття є й місцеві види автохтонної дендрофлори (*Quercus robur*, *Picea abies*). Необхідність охорони яких обумовлена їхньою представленістю в «Червоному списку МСОП».

На основі проведеного аналізу стану природних комплексів та біорізноманіття для проєктованих територій природно-заповідного фонду визначено основні вимоги щодо режимів використання та охорони.

Ключові слова: природно-заповідний фонд, екомережа, біорізноманіття, охорона екосистем, заказник, пам'ятка природи.

Постановка проблеми. Екомережа – це єдина територіальна система, яка утворюється з метою поліпшення умов для формування та відновлення довкілля, підвищення природно-ресурсного потенціалу території України, збереження ландшафтного та біорізноманіття, місць оселення та зростання цінних видів тваринного і рослинного світу, генетичного фонду, шляхів міграції тварин. Вона забезпечує поєднання територій та об'єктів природно-заповідного фонду (ПЗФ), а також інших територій, які мають особливу цінність для охорони навколишнього природного середовища і відповідно до законів та міжнародних зобов'язань України підлягають особливій охороні [1].

Незважаючи на те, що на теперішній час в Україні вже визначено загальні риси екомережі, необхідно продовжувати роботу по її структуризації та підсиленню елементів мережі територіями з визначеним природоохоронним статусом і режимами охорони. Отже, питання виявлення та вивчення природних комплексів, об'єктів, перспективних для заповідання не втрачає своєї актуальності як для держави загалом, так і для її окремих областей.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанню розбудови екомережі Сумщини, у тому числі її Поліської частини, вже давно приділяється значна увага науковців [2, 3, 4 та ін.]. За результатами досліджень фахівців Сумського національного аграрного університету, Сумського державного педагогічного університету ім. А.С. Макаренка, Інституту ботаніки НАН України ім. М. Г. Холодного та інших, за останні п'ятнадцять років в області створено близько 70 нових природно-заповідних об'єктів. Завдяки чому відсоток заповідності Сумщини зараз становить 7,4%. Однак згідно Комплексної програми охорони навколишнього природного середовища Сумської області до 2015 року території та об'єкти ПЗФ повинні займати 11 – 12% її площі [5].

Зараз роботи із виявлення природних комплексів, перспективних для заповідання, активно тривають у різних куточках області. Охоплюють вони і Поліську її частину. Значущість останніх досліджень обумовлена, по-перше, тим, що у цьому регіоні ще збереглося не мало цінних у природоохоронному аспекті територій та об'єктів [6], по-друге, необхідністю здійснення подальших кроків у напрямку вдосконалення та розбудови раніш запропонованої науковцями [2] схеми екологічної мережі Новгород-Сіверського Полісся.

Мета статті – аналіз стану деяких територій перспективних для заповідання встановлення соціологічної цінності та визначення їхньої значущості в аспекті розбудови місцевої екомережі східної частини Новгород-Сіверського Полісся. Завдання дослідження: вивчити видовий склад флори та стан рослинності проєктованих об'єктів природно-заповідного фонду заказника «Кринички», та пам'яток природи «Олинська» і «Туранівські ялини», визначити їхню орієнтовну площу та запропонувати природоохоронний режим для досліджених територій.

Виклад основного матеріалу.

В основу публікації покладені результати власних досліджень, проведених в межах Олинського лісництва державного підприємства «Свеське лісове господарство» та прилеглих до нього територіях у Сумській області. Відповідно до фізико-географічного районування, досліджувана територія, відповідає Ямпільсько–Середино-Будському району, області Новгород-Сіверського Полісся зони мішаних лісів Східно-

Європейської рівнини [7]. За геоботанічним районуванням належить до Шосткинського району Чернігівсько-Новгородсіверського округу Поліської підпровінції Східноєвропейської провінції Європейської широколистяно-лісової області [8]. Виявлення територій, перспективних щодо надання їм природоохоронного статусу, а також оцінка стану їхнього біорізноманіття здійснювалася відповідно до загально прийнятих геоботанічних методів [9]. Оцінка стану ценопопуляцій рідкісних видів рослин супроводжувалася вивченням їхньої онтогенетичної та віталітетної структури, популяційної щільності рослин із використанням сучасних підходів [10].

Одна з цінних у природоохоронному відношенні територій, яка заслуговує на надання їй статусу особливої охорони знаходиться в лісовому урочищі «Кринички». Воно розташоване в Ямпільському районі на віддалі близько 350 м на північ від села Діброва і близько 500 м. на південний-захід від південно-західної околиці села Імшана. До майбутнього об'єкту природно-заповідного фонду доцільно включити увесь лісовий квартал 9 та п'ять ділянок (6, 18, 19, 20, 21) кварталу 7, які примикають до попереднього з північного боку. Загальна площа пропонованої до заповідання території складає 94,9 га. Переважна частина якої зайнята угрупованням асоціації *Quercetum (roboris) convallariosum (majalis)*.

Вік лісового насадження понад 100 років. В першому ярусі окрім домінанта (*Quercus robur* L.) зустрічається *Betula pendula* Roth., висота дерев становить 26 – 30 м. Підлісок представлений великим та середнім підростом видів з першого ярусу, а також особинами *Acer platanoides* L., *Populus tremula* L., *Pyrus communis* L., *Malus sylvestris* Mill., *Frangula alnus* Mill., *Padus avium* Mill., *Rubus idaeus* L. Проективне покриття підліску становить 50 – 60 %.

У трав'яно-чагарничковому ярусі поряд з домінантом (*Convallaria majalis* L.) у значній кількості (з проективним покриттям до 10%) зростає *Athyrium filix-femina* (L.) Roth. Крім них поширені *Potentilla alba* L., *Betonica officinalis* L., *Lathyrus niger* (L.) Bernh., *Majanthemum bifolium* (L.) F.W. Schmidt, *Fragaria vesca* L., *Pyrola rotundifolia* L., *Orthilia secunda* (L.) House, *Primula veris* L., *Melica nutans* L., *Calamagrostis epigeios* (L.) Roth, *Calamagrostis arundinacea* (L.) Roth, *Poa nemoralis* L. з проективним покриттям 0,5 – 2% кожного виду.

На дослідженій території виявлено один вид з переліку видів рослин, тварин і грибів, що підлягають особливій охороні на території Сумської області [11] – *Digitalis grandiflora* Mill. Вона розповсюджена по угрупованню не рівномірно, окремими куртинами, що тяжіють до більш освітлених ділянок. Ці куртини зазвичай складаються з 5 – 10 особин, що мають високу життєвість, добре квітують і плодоносять.

У цьому угрупованні наявні і види, занесені до Червоної книги України: *Epipactis helleborine* (L.) Crantz, *Platanthera bifolia* (L.) Rich. та *Lycopodium annotinum* L. [12]. *Epipactis helleborine* зустрічається у великій кількості в кварталі 9. На окремих його ділянках її щільність коливається від двох до п'яти особин на 1 м². Групи особин *Epipactis helleborine* виявлені і у кварталі 7.

Характерними ознаками онтогенетичної структури та спектрів ценопопуляції *Epipactis helleborine* є: повночленність (наявні рослини всіх онтогенетичних станів), лівосторонність та інвазійність. Дві останні властивості обумовлені переважанням в ній догенеративних рослин. За ознаками віталітетної структури ценопопуляція належить до категорії процвітаючих. В ній значну питому вагу (41,9%) складають особини високої життєвості (класу «а» віталітету).

На відміну від *Epipactis helleborine*, локуси *Platanthera bifolia* мало чисельні, зустрічаються спорадично. Загалом нами виявлено сім таких локусів. Чотири із них складаються з трьох – семи, переважно генеративних рослин, а три представлені поодинокими рослинами різного онтогенетичного стану.

Lycopodium annotinum в даному угрупованні не чисельний (виявлено три куртини). Рослини досить пригнічені, куртини розріджені з незначною кількістю та щільністю (10 – 15 шт./м²) ортотропних пагонів.

На південь і схід від угруповання *Quercetum (roboris) convallariosum (majalis)* в кварталі 9 зростають ценози асоціації *Pinetum (sylvestris) franguloso (alni) – convallariosum (majalis)*, віком від 80 до 90 років. У першому ярусі, крім домінанта, тут поодинокі зростають *Quercus robur*, *Acer platanoides*, *Betula pendula*. Підлісок в цих угрупованнях складають: *Pyrus communis*, *Frangula alnus*, *Rubus idaeus* та підріст *Acer platanoides*, *Betula pendula*.

У трав'яно-чагарничковому ярусі поряд з домінантом (*Convallaria majalis* L.) зростають *Majanthemum bifolium*, *Orthilia secunda*, *Trientalis europaea* L., *Rubus saxatilis* L., *Luzula pilosa* (L.) Willd., *Festuca rubra* L., *Pteridium aquilinum* (L.) Kuhn, *Dryopteris filix-mas* (L.) Schott., з проективним покриттям 0,5 – 3% кожного виду. На межі описаних угруповань виявлено дві особини *Lilium martagon* L., виду занесеного до Червоної книги України [12].

Зважаючи на наявність на дослідженій території видів рослин які охороняються на загальнодержавному та обласному рівнях, належністю домінанта деревного ярусу, внаслідок його включення в «Червоний список МСОП» [13], до групи автохтонних дендрософітів, а також враховуючи постійне зменшення площі дубових насаджень та необхідність збереження таких ділянок як цінних генетичних резерватів та враховуючи місцеву назву урочища, вважаємо за необхідне створити тут ботанічний заказник «Кринички». Цей заповідний об'єкт буде ключовою територією місцевого значення на східній межі Прудищансько-Есманського екологічного коридору регіонального рівня [2]. Режим проектного заказника повинен передбачати заборону будь-яких меліоративних робіт, виключати суцільне вирубування дерев та чагарників, а також порушення ґрунтового покриву. Санітарно-оздоровчі заходи тут потрібно проводити в період з листопада по березень, щоб убезпечити від знищення, або пошкодження цінні види рослин.

Наступна цікава у природоохоронному відношенні лісова ділянка розташована неподалік від садиби Олинського лісництва у східному напрямку, в південній частині 49 лісового кварталу. Вона має площу 2,2 га. і зайнята угрупованням асоціації *Quercetum (roboris) varioherbosum*.

Вік лісового насадження понад 130 років. Використовується воно для цілей насінництва і селекції. Перший ярус складається виключно з домінанта (*Quercus robur*), висота дерев становить 28 – 30 м. Підлісок представлений підростом *Acer platanoides*, *Betula pendula*, *Pinus sylvestris*, *Quercus rubra* L. та особинами *Pyrus communis*, *Sorbus aucuparia* L., *Corylus avellana* L., *Euonymus verrucosus* Scop., *Rubus idaeus*. Зімкнутість підліску 0,1.

У трав'яно-чагарничковому ярусі зростають *Convallaria majalis*, *Calamagrostis arundinacea*, *Poa pratensis* L., *Fragaria vesca*, *Pyrola rotundifolia*, *Primula veris*, *Maianthemum bifolium*, *Pulmonaria angustifolia* L., *Thalictrum simplex* L., *Viola reichenbachiana* Jord. ex Boreau, *Geranium sylvaticum* L., *Veronica chamaedrys* L., *Polygonatum odoratum* (Mill.) Druce, *Athyrium filix-femina*, *Pteridium aquilinum*, *Carex pallescens* L., *Carex leporine* L., *Lysimachia vulgaris* L., *Filipendula vulgaris* Moench, *Betonica officinalis*, *Chamaecytisus ruthenicus* (Fisch. ex Wollosz.) Klásk., *Agrostis tenuis* Sibth., *Agrostis canina* L. з проективним покриттям 0,5 – 5% кожного виду.

На дослідженій території виявлено чотири види трав'янистих рослин, що потребують особливої охорони. Серед них один вид – *Digitalis grandiflora* – охороняється на обласному рівні та три види занесені до Червоної книги України: *Epipactis helleborine*, *Platanthera bifolia*, *Lilium martagon*.

Digitalis grandiflora розповсюджена по угрупованню, як і в межах вищеописаного урочища «Кринички», окремими куртинами. Вони зазвичай складаються з 5 – 7 особин, що мають високу життєвість, добре квітуть і плодоносять. Середня густина особин виду на цій території складає 1 шт. на 10 м².

З видів занесених до Червоної книги України на дослідженій території найбільш поширена *Epipactis helleborine*, щільність якої становить 3 – 4 особини на 10 м². Характерними ознаками онтогенетичних спектрів *Epipactis helleborine*, *Platanthera bifolia*, *Lilium martagon* є неповночленність. В них наявні лише віргінільні та генеративні рослини. За віталітетною структурою ценопопуляції *Epipactis helleborine* та *Platanthera bifolia* є врівноваженими. У них переважають рослини проміжного класу віталітету, частка яких коливається в межах 43 – 47%. У складі ценопопуляції *Lilium martagon* представлені лише генеративні рослини найнижчого класу віталітету, отже вона є депресивною.

Зважаючи на використання дослідженої лісової ділянки з метою отримання якісного насіння *Quercus robur* її значного біорізноманіття, наявність в угрупованні ценопопуляцій чотирьох видів рослин, що потребують охорони, пропонуємо створити на зазначеній території ботанічну пам'ятку природи «Олинська».

Ще однією лісовою територією якій необхідно надати статус особливої охорони є частина ділянки 26 кварталу 35 Олинського лісництва. В її межах, поряд з автодорогою Глухів – Ямпіль, біля повороту до села Туранівка, на межі соснового насадження зростають два дерева *Picea abies* (L.) H.Karst. Вік обох дерев понад 120 років. Висота дерев 35 – 36 м, обхват однієї особини на висоті грудей становить 295 см іншої 352 см, а їхній діаметр на висоті пенька відповідно 95 і 112 см. Крона дерев колоновидна, щільна, практично рівномірна з усіх боків, шириною 8 – 8,5 м. На особинах щорічно формується значна кількість шишок та насіння. Деревя мають високу життєвість. Хоча для Полісся *Picea abies* є автохтонним видом, у східній його частині він зустрічається не дуже часто. Специфічною особливістю *Picea abies* є і те, що незважаючи на досить широку поширеність по території України загалом, він належить до числа видів раритетного дендрорізноманіття, необхідність збереження і охорони яких засвідчена їхнім включенням до «Червоного списку МСОП».

Поряд з ялинами знаходиться пам'ятна стела пов'язана з партизанським рухом на Сумщині в часи Другої Світової війни. Зазначений об'єкт має природоохоронне, рекреаційне, еколого-освітнє та виховне значення. В зв'язку з чим тут, на площі не менше 0,03 га, необхідно створити ботанічну пам'ятку природи «Туранівські ялини», яка разом з пам'яткою природи «Олинська» буде укріплювати сполучні території місцевої екомережі Ямпільського району.

Природоохоронний режим проєктованих пам'яток природи «Олинська» і «Туранівські ялини» повинен передбачати заборону будь-яких, суцільних рубок дерев та чагарників, складування будь-яких матеріалів, меліоративних робіт а також порушення ґрунтового покриву. Санітарно-оздоровчі заходи тут необхідно проводити, як і в запропонованому заказнику «Кринички», в період з листопада по березень. На цих територіях потрібно дозволити збирання насінневого матеріалу для лісових розсадників.

Висновки

Завдяки створенню трьох запропонованих природно-заповідних об'єктів (одного заказника та двох пам'яток природи) площа природно-заповідного фонду Сумської області зросте майже на 100 га. В зв'язку з чим у складі екомережі Поліської частини області з'являться дві ключові території місцевого значення – заказник «Кринички» та пам'ятка природи «Олинська». Ці об'єкти матимуть конкретний природоохоронний

режим що сприятиме збереженню цінних у природоохоронному відношенні угруповань дубових лісів та ряду рідкісних видів рослин: *Epipactis helleborine*, *Platanthera bifolia*, *Lilium martagon*, *Lycopodium annotinum*, *Digitalis grandiflora*. Створення пам'ятки природи «Туранівські ялини» дозволить забезпечити необхідною охороною два монументальних дерева *Picea abies*, які досить рідко зустрічаються у такому віці в регіоні досліджень. Всі вищезазначені заходи матимуть позитивні наслідки для рівня збереженості екосистем Поліського широтного екокоридору. Це дозволить структурувати його на місцевому рівні та зберегти від подальшої трансформації, як унікальні, так і типові для регіону території зі значним видовим та популяційним різноманіттям. Перспективою подальших наукових досліджень є організація на новостворених територіях природно-заповідного фонду моніторингу за станом біорізноманіття, і, в першу чергу, за ценопопуляціями рідкісних рослин.

Література

1. Закон України «Про екологічну мережу України» [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1864-15>
2. Екологічна мережа Новгород-Сіверського Полісся / [Панченко С. М., Андрієнко Т. Л., Гаврись Г. Г., Кузьменко Ю. В.]. – Суми, 2003. – 92 с.
3. Звіт про науково-дослідну роботу «Розробка програми регіональної екомережі Сумської області (на період до 2015 року)» / під ред. О. М. Смоляр. – Київ, 2011. – 165 с.
4. Скляр Ю. Л. Деякі напрямки розбудови та оптимізації екологічної мережі Сумської області / Ю. Л. Скляр, В. Г. Скляр // Проблеми збереження ландшафтного, ценотичного та видового різноманіття басейну Дніпра. – Суми, 2003. – С. 7 – 11.
5. Рішення 26 сесії Сумської обласної ради п'ятого скликання «Про комплексну програму охорони навколишнього природного середовища Сумської області до 2015 року» (від 25.07.2008 р.) [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://sorada.gov.ua/dokumenty-oblrady/5-sklykannja/category/32-rishennja-26-sesiji.html>
6. Черноус О. П. Осередок бореальних видів на півдні Новгород-Сіверського Полісся / О. П. Черноус, Т. Л. Андрієнко // Укр. ботан. журн. – 2004. – 61, № 3. – С. 89 – 93.
7. Удосконалена схема фізико-географічного районування України / О. М. Маринич, Г. О. Пархоменко, О. М. Петренко [та ін.] // Укр. географ. журн. – 2003, № 1. – С. 16 – 20.
8. Геоботаничне районування Української РСР / [Андрієнко Т. Л., Білик Г. І., Бродіс Є. М. та ін.] – К. : Наук. думка, 1977. – 302 с.
9. Полевая геоботаника: в 4 т. – М. – Л., 1964. – Т. 3. – 530 с.
10. Злобин Ю. А. Популяционная экология растений : современное состояние, точки роста / Ю. А. Злобин. – Сумы : Университетская книга, 2009. – 263 с.
11. Рішення 11 сесії Сумської обласної ради шостого скликання «Про заходи щодо підсилення охорони рідкісних та зникаючих видів рослин, тварин та грибів, що підлягають особливій охороні на території Сумської області» (від 18. 11. 2011 р.). – Суми, 2011. – 19 с.
12. Червона книга України. Рослинний світ/ За ред. Я. П. Дідуха – К.: Глобалконсалтинг, 2009. – 900 с.
13. IUCN Red List [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.iucnredlist.org>

References

1. The Law of Ukraine "About the ecological network of Ukraine" [electronic resource] – Access: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1864-15>
2. Environmental Network Novgorod-Seversky Polesie / [Panchenko S. M., Andrienko T. L., Havryts G. G., Kuzmenko Yu]. – Sumy, 2003. – 92 p.
3. Report on research work "Development of the regional ecological network of Sumy region (up to 2015" / ed. A. Smolar. – Kyiv, 2011. – 165 p.
4. Skliar Y. L. Some ways of building and optimizing the ecological network in Sumy region / Y. L. Skliar, V. G. Skliar // Preservation of the landscape, species diversity and coenotic Dnieper River Basin. – Sumy, 2003. – P. 7 – 11.
5. Decision 26 session of Sumy regional council of the fifth convocation "On the complex program of environmental protection Sumy region by 2015" (from 25.07.2008 g.) [Electronic resource] – Access: <https://sorada.gov.ua/dokumenty-oblrady/5-sklykannja/category/32-rishennja-26-sesiji.html>
6. Chornous O. P. Cell of boreal species in the south of Novgorod– Seversky Polesie / O. P. Chornous, TL Andrienko // Ukr. Botan. Zh. – 2004 – 61, № 3. – P. 89 – 93.

7. Improved scheme of the physical and geographic zoning of Ukraine / A. M. Marinich, A. A. Parkhomenko, O. M. Petrenko [et al.] // Ukr. geographer. Zh. – 2003, № 1. – P. 16 – 20.
8. Geobotanical zoning of Ukrainian SSR / [Andrienko T.L., Bilyk G.I., Bradis E. M. et al.] – K. : Science. opinion, 1977. – 302 p.
9. Field geobotany: 4 m. – M. – L., 1964. – T. 3 – 530 p.
10. Zlobin Yu. A. Population ecology of plants: the current state, in terms of growth / Yu. A Zlobin. – Sumy: University Book, 2009. – 263 p.
11. The decision of 11 sessions Sumy Regional Council of the sixth convocation "On measures to strengthen the protection of rare and endangered species of plants, animals and fungi, which are subject to special protection on the territory of Sumy region" (from 18.11.2011). – Sumy, 2011. – 19 p.
12. Red Book of Ukraine. Flora / Ed. Ja. P. Didukh – K. : Hlobalkonsaltynh, 2009. – 900 p.
13. IUCN Red List [electronic resource] – Access: <http://www.iucnredlist.org>

Summary. Skliar M.Iu., Skliar Iu.L. Strengthening of econet structural elements of eastern Novgorod-Seversky Polissya by creating new natural protected areas.

Despite the fact that at this moment the main structure of the econet of Ukraine territory is already known, it is still important to continue the work on structuring it. It is necessary to enhance the network elements with territories which would have defined nature conservation status and protection regime. So the question about identification and study of natural systems, objects, perspective for conservation does not lose its relevance.

Had been investigated some forests of Olynske Forestry of State Enterprise "Sveske Forestry", located in the far east of Ukrainian Polissya. Identify of areas, which are promising to provide them protection status and assessment of their biodiversity carried out in accordance with generally accepted geobotanical methods. Assessment of populations of rare species of plants accompanied by a study of their ontogenetic and vitality structure, density of plants in populations with using modern approaches.

*Represented an information about three new objects of nature reserve fund in Sumy region which are projected: reserve "Krinichki", natural monuments "Olynska" and "Turanivski spruce." Total area of the projected reserve "Krinichki" is 94.9 hectares. That territory mostly occupied with the group of association *Quercetum (roboris) convallariosum (majalis)*. Age of the forestry plantations is over 100 years. There are species which are the Red Book of Ukraine: *Epipactis helleborine* (L.) Crantz, *Platanthera bifolia* (L.) Rich. and *Lycopodium annotinum* L. *Epipactis helleborine* is founding in a large quantities. In some areas its density varies from two to five individuals per 1 m². Locus of *Platanthera bifolia* and *Lycopodium annotinum* are numerically small, occur sporadically. Also found one species listed in the list of species of plants, animals and fungi, which are subject to special protection on the territory of Sumy region – *Digitalis grandiflora* Mill. It is unevenly distributed in the grouping with a separate clumps that tend to a lighted area. These curtains usually consist of 5 - 10 individuals with high vitality, well-bloom and bear fruit.*

*The territory proposed for the creation of natural monuments "Olynska" has an area of 2.2 hectares. It is occupied by group of association *Quercetum (roboris) varioherbosum*. Age of the forestry plantations is over 130 years. There are four species of herbaceous plants that require special protection at this territory. Among them, one species - *Digitalis grandiflora* - guarded at the regional level and three species listed in the Red Book of Ukraine: *Epipactis helleborine*, *Platanthera bifolia*, *Lilium martagon*. Ontogenetic spectra of *Epipactis helleborine*, *Platanthera bifolia*, *Lilium martagon* are not complets which is their characteristic feature. There are present only virhinilni and generative plants. *Digitalis grandiflora* spread in the grouping in the same way as at the reserve "Krinichki". Curtain composed of high vitality plants.*

*"Turanivski spruces" – two trees of *Picea abies* (L.) H. Karst – which are proposed for granting the status of natural monuments, grows on the edge of a pine plantation. Age of two trees is over 120 years. The height of the trees is 35 - 36 m, girth of the first tree at breast height is 295 cm, of the second one is 352 cm, and their diameter at stump height is respectively 95 and 112 cm. The crown of the trees is column, dense, almost even on all sides, width is 8 - 8.5 m. Every year they are forming a large number of cones and seeds. Protected area has to be at least 0.03 hectares.*

The territories, which are proposed to include to natural reserve fund of Sumy region, are important for the formation of local econet of the eastern part of Novgorod-Seversky Polissya. Had been learned the species composition of flora and condition of vegetation at those territories. Besides

rare species of plants, important components of biodiversity are also native species of autochthonous dendroflora (Quercus robur, Picea abies) which has to be protected because they are listed in MSOP Red List. Based on the analysis of natural systems and biodiversity for projected areas of natural reserve fund had been defined the basic requirements for use and protection regimes.

Key words: *Nature Reserve Fund, econet, biodiversity, protection of ecosystems, reserve, natural monuments.*

**Гетьманський національний природний парк
Сумський національний аграрний університет**

Одержано редакцією 11.08.2015
Прийнято до публікації 05.02.2016